

Początki naszej szkoły – początkami kształcenia ustawicznego osób niepełnosprawnych intelektualnie w odrodzonej Polsce

Pierwszą szkołę dla dzieci niepełnosprawnych intelektualnie założono w 1897 roku w Poznaniu pozostającym pod zaborem pruskim. Szkoła funkcjonowała do 1919 roku w budynku przy ulicy Strusia. Prócz nauczycieli niemieckich pracowali w niej również Polacy – Mieczysław Biskupski i Józef Guliński. Początki współczesnej Szkoły Podstawowej Specjalnej nr 177 przy ulicy Szczęśliwickiej 45/47 w Warszawie wiążą się nierozzerwalnie z początkami kształcenia dzieci niepełnosprawnych intelektualnie w odrodzonej po 123 latach zaborów Rzeczypospolitej. Na potrzebę stworzenia od podstaw systemu szkolnictwa specjalnego w Rzeczypospolitej jako pierwsi zwrócili uwagę członkowie Towarzystwa Badań nad Dziećmi, założonego 27 kwietnia 1907 roku w Warszawie. Jeszcze we wrześniu 1917 roku dr Michalina Stefanowska z inicjatywy wydziału szkolnego miasta Warszawy i przy wsparciu Towarzystwa Badań nad Dziećmi zorganizowała pierwszy sześciotygodniowy kurs dla przyszłych nauczycieli dzieci wymagających szczególnej opieki. We wzmiankowanym kursie uczestniczyło około 30 osób. Egzamin końcowy zdecydowało się jednak zdawać zaledwie 15 osób. Początkowo dzieci niepełnosprawne intelektualnie kształciły się wyłącznie w szkołach miejskich. Należy podkreślić, iż nauka w tego typu placówkach nie dawała im szans na rozwój intelektualny i integrację społeczną. Większość dzieci niepełnosprawnych intelektualnie w stopniu znacznym natomiast przebywała w domach rodzinnych i różnego rodzaju przytułkach, najczęściej bez pobierania jakiegokolwiek nauki. Wielką zasługą dr Michaliny Stefanowskiej stały się starania aby zmienić istniejący, bardzo często tragiczny stan rzeczy. Jeszcze równoległe z sześciotygodniowym kursem dr Stefanowska przeprowadziła w szkołach warszawskich szereg spotkań i wywiadów z ich dyrektorami, w celu pozyskania dzieci dla planowanej pierwszej specjalistycznej placówki oświatowo-wychowawczej zajmującej się nauką i opieką nad dziećmi niepełnosprawnymi intelektualnie. Powyższe starania były tym bardziej trudne, iż jak wspominała założycielka naszej szkoły, w Warszawie po opuszczeniu miasta przez wojska rosyjskie, 5 sierpnia 1915 roku kwestia stworzenia i stałego finansowania odrębnego systemu oświatowego była całkowicie obca władzom. Dzięki zachowanym relacjom dr Stefanowskiej możemy zrekonstruować przebieg tego typu spotkań. Najczęściej dyrektorzy po wyjaśnieniu celu wizyty sprowadzali do swojego gabinetu kilkoro dzieci z problemami w nauce znajdujących się zazwyczaj w pierwszej lub drugiej klasie szkoły. Wówczas następowało badanie polegające na zadawaniu dziecku szeregu pytań, na podstawie

których odpowiedzi można było określić jego stan umysłowy. Pytania zadawała zawsze dr Stefanowska. Natomiast odpowiedzi notowała towarzysząca jej nauczycielka.

Dzięki opisywanym wizytą udało się dr Stefanowskiej zgromadzić około dwadzieścioro dzieci, które stały się pierwszymi uczniami jeszcze nie szkoły a oddziału szkolnego „dzieci małodolnych”. Wspomniana placówka znalazła swoją siedzibę w nieistniejącej dziś kamienicy przy ulicy Złotej 24 (zlokalizowanej na terenie obecnego placu Defilad). Pierwsze lekcje rozpoczęły się dopiero w listopadzie 1917 roku ze względu na fakt, iż w mieście brakowało specjalistycznej kadry, a wspomniany kurs pedagogiczny rozpoczęty we wrześniu 1917 roku jeszcze trwał. Pierwsze lekcje odbywające się w szkole miały charakter próbny. Prowadzili je uczestnicy kursów, w obecności specjalnej komisji. Głównym celem zajęć było w związku z powyższym nie tylko kształcenie uczniów, lecz weryfikacja umiejętności pedagogicznych pierwszej kadry nauczycielskiej szkół specjalnych. Przy ulicy Złotej 24 szkoła funkcjonowała niespełna miesiąc. W grudniu 1917 roku na mocy decyzji inspektora szkolnego okręgu warszawskiego placówkę dr Stefanowskiej podzielono na trzy oddziały zorganizowane przy ulicy Marszałkowskiej 53a (na odcinku pomiędzy obecnymi placami: Zbawiciela i Konstytucji) i Ogrodowej 42 (dwa oddziały – osobny dla dzieci żydowskich i chrześcijańskich). Czwarty oddział przeznaczony dla dzieci niepełnosprawnych intelektualnie otwarto w szkole miejskiej przy ulicy Książęcej 19 (w pobliżu placu Trzech Krzyży) w styczniu 1918 roku. Piąty oddział rozpoczął działalność w marcu 1918 roku również w ramach szkoły miejskiej przy ulicy Szerokiej 17 na Pradze. Natomiast dla dzieci niepełnosprawnych intelektualnie w stopniu głębokim przeznaczono w tym samym roku dwa ostatnie oddziały – szósty i siódmy (dzielące się każdy na dwa pododdziały przeznaczone dla dzieci o różnym poziomie inteligencji) znajdujące się przy ulicy Solec 46. Ogółem powstało siedem klas dla dzieci niepełnosprawnych intelektualnie o różnym stopniu trudności, przede wszystkim jednak zlokalizowanych od siebie w bardzo znacznym oddaleniu. Dla porównania już w 1925 roku było 28 klas (nie wliczając 6 dodatkowych klas funkcjonujących w ramach specjalnej Szkoły Ćwiczeń PIPS). Funkcję kierownika wymienionych placówek sprawowała dr Stefanowska do 1921 roku.

Kluczowym momentem, w którym historia placówek założonych przez dr Stefanowską stała się historią naszej szkoły był 1 września 1924 roku. Tego dnia z inicjatywy wydziału szkolnego miasta stołecznego Warszawy wyodrębniono szkołę specjalną nr 177. Na mocy powyższej decyzji otwarta została również szkoła specjalna nr 147 mieszcząca się w następujących lokalach: Chłodna 11, Chłodna 37, Kawęczyńska 39, Tarczyńska 11 oraz Pelcowizna 1. W sumie do szkoły zajmującej 11 pomieszczeń i podzielonej na 13 klas

uczęszczało 204 dzieci. Natomiast na przełomie 1924/1925 roku w szkole specjalnej nr 177 w 9 klasach (4 rannych i 5 popołudniowych) pobierało naukę 163 dzieci.

W pierwszym okresie istnienia placówek zajęcia odbywały się jedynie do południa. We wszystkich placówkach dzieci m.in. dzięki wsparciu materialnemu Amerykańskiego Komitetu Pomocy Dzieciom w postaci produktów spożywczych otrzymywały gorący posiłek, który spożywały wraz nauczycielkami. Problemy występowały natomiast z odbiorem darów. Aby otrzymać przydział żywności kierownik każdej szkoły oraz nauczyciel z woźnym ustawiali się w długiej kolejce codziennie rano przed dworcami kolejowymi: kowelskim a następnie petersburskim. Do transportu przydziału żywności do placówek szkolnych służyły wyłącznie wynajęte wózki, poruszane siłą ludzkich mięśni. Zważywszy na znaczne rozproszenie placówek łatwo sobie wyobrazić jak trudne musiało to być zadanie zwłaszcza w zimie i jak wiele wymagało poświęcenia. Lokale w kamienicach przy ulicy Ogrodowej 42, Marszałkowskiej 53a i Solec 46 zaopatrzone były ponadto w osobne kuchnie w których dzieci pod nadzorem nauczycielek przygotowywały posiłki.

Doktor Michalina Stefanowska wspominając pierwsze miesiące funkcjonowania założonych przez siebie placówek zwracała uwagę na wielką biedę z jaką musieli zmagać się zarówno uczniowie jak i ich dzieci. Znamienna jest zwłaszcza przytoczona przez dr Stefanowską historia pewnej matki, która w zimie przyniosła do szkoły własne dziecko na plecach. Powodem był brak pieniędzy na zakup bucików dziecięcych. Tym bardziej należy docenić wysiłki pierwszych nauczycieli i kierowników poszczególnych oddziałów starających się zapewnić swym podopiecznym posiłek przynajmniej raz dziennie. Ponadto najbiedniejsze dzieci mogły liczyć w szkole na bezpłatne ubranie i obuwie. Wobec opisanych trudności wręcz nieprawdopodobnym wydaje się być entuzjazm z jakim ówczesni nauczyciele podchodzili do pełnienia swych obowiązków. Dzięki wspomnieniom dr Michaliny Stefanowskiej wiemy, iż w pierwszym okresie istnienia placówek posiedzenia nauczycielskie, a więc odpowiedniki naszych zespołów klasowych odbywały się co najmniej raz w tygodniu (sic!). Podczas wspomnianych spotkań nauczyciele niezwykle chętnie dzielili się z innymi swoimi doświadczeniami oraz wymieniali między sobą najnowsze metody i sposoby pracy oraz postępowania z dziećmi niepełnosprawnymi intelektualnie. Niejednokrotnie zdarzało się, iż dyskusje na temat rozwiązywania najważniejszych problemów – niwelowania i neutralizacji ujemnych cech charakteru czy opanowywania błędów wymowy u dzieci, ciągnęły się całymi godzinami.

Nie poprzestano również na kształceniu personelu. Wiosną 1918 roku przeprowadzono kolejny sześciotygodniowy kurs specjalny dokształcający dla nauczycieli warszawskich

placówek. W stosunku do poprzedniego kursu rozszerzono zarówno program jak i ilość zajęć. Jednocześnie jednak podjęto w Ministerstwie Zdrowia Publicznego i Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego starania o sfinansowanie rocznego kursu seminaryjnego dla nauczycieli „dzieci niedorozwiniętych i z wadami charakteru”. Wspomniany kurs ostatecznie odbył się na przełomie 1919/1920 roku pod kierownictwem dr Michaliny Stefanowskiej. Uczestniczyli w nim zarówno nowi kandydaci na nauczycieli jak i pracownicy wszystkich wymienionych warszawskich oddziałów. Przełomowym momentem w kształceniu kadry dla przyszłych szkół specjalnych stało się utworzenie 12 lipca 1922 roku dzięki inicjatywie i poświęceniu Marii Grzegorzewskiej Państwowego Instytutu Pedagogiki Specjalnej (w skrócie PIPS). Instytut powstał na skutek połączenia Seminarium Pedagogiki Specjalnej działającego od 1921 roku i Instytutu Fonetycznego (kierowanego od 1930 roku przez Tytusa Benniego). Od tego momentu przyszła kadra szkół specjalnych zarówno w Warszawie jak i na terenie całej Rzeczypospolitej zyskała odpowiednie warunki dla kształtowania własnych umiejętności pracy z dzieckiem oraz możliwość skonsultowania własnych działań z gronem specjalistów.

Podsumowując należy wyrazić uznanie zarówno dla dr Michaliny Stefanowskiej jak i ówczesnej kadry nauczycielskiej, aktywnie działającej w pierwszym okresie istnienia szkoły. W trudnych warunkach wojennych i powojennych potrafili zapewnić zarówno odpowiednie warunki nauki i pracy dla dzieci niepełnosprawnych intelektualnie jak i źródła stałego finansowania nowo stworzonych placówek. Jak jednak podkreślała dr Michalina Stefanowska najważniejszy był zawsze indywidualny sukces i postęp edukacyjny dziecka, całkowicie niemożliwy bez głębokiego umiłowania go przez nauczycieli.

Historię początków szkoły opracował: Jan Gustaw Rokita

Źródło:

Dzięczkowski A., *Stefanowska Michalina*, [w:] *Polski słownik Biograficzny*, t. 43, z. 2, Warszawa, Kraków 2005, s. 220-22.

Stefanowska M., *Początki organizowania szkoły specjalnej dla dzieci umysłowo upośledzonych w Warszawie* [w:] „Szkola Specjalna” R. 3, 1926/1927, nr 1, s. 44-45

Kotlarski M., *Szkolnictwo specjalne dla upośledzonych umysłowo w Polsce do 1939 roku*, [w:] „Szkola Specjalna”, 1968, nr 2, s. 109-120.

Wyczesany J., *Pedagogika upośledzonych umysłowo: wybrane zagadnienia*, Kraków 2009.

